

memorii | jurnale

Ștefan Frumușanu s-a născut la 28 mai 1944, la Constanța. Este, în prezent, pensionar. În 1962 a absolvit Liceul „I.L. Caragiale” din București. Între 13 și 24 de ani, a făcut sport de performanță (înot, caiac și handbal). În 1964 a absolvit Școala Tehnică de Comert, „Nicolae N. Kretzulescu”, Secția merceologie. Timp de 11 ani a fost tehnician merceolog. Apoi, timp de peste 25 de ani, a lucrat la întreprinderea Energomontaj București. Nu a fost membru PCR. Este căsătorit din 1966 cu Luciana Maria Frumușanu. Fiul lor unic, Andrei, a fost ucis la data de 26 septembrie 1991, în vârstă de 24 de ani, cu un proiectil de semnalizare, în contextul unui protest violent al minerilor din Valea Jiului, veniți la București. Mineriada din septembrie 1991 s-a soldat cu trei morți nevinovați și a determinat căderea guvernului Petre Roman.

Tatiana Niculescu Bran este scriitoare, autoare a romanelor *Spovedanie la Tanacu*, *Cartea Judecătorilor*, *Noptile Patriarhului*, *În Țara lui Dumnezeu*, *Povestea Domniței Marina și a basarabeanului necunoscut* și a două piese de teatru (*Spovedania și Brâncuși contra SUA*). Romanul ei de debut, *Spovedanie la Tanacu*, a devenit piesă de teatru în dramatizarea autoarei și în regia lui Andrei Șerban. Același roman a stat la baza filmului *După dealuri*, care a obținut premiul pentru cel mai bun scenariu la Festivalul de Film de la Cannes în 2012. Între 1995 și 2008, a fost redactor, prezentator și apoi redactor-șef al secției române a BBC World Service. În perioada decembrie 2014–aprilie 2015, a îndeplinit funcția de consilier prezidențial.

Ștefan Frumușanu

Cine mi-a ucis fiul?

Dosarul Frumușanu–Crăiniceanu
se redeschide

Volum îngrijit de
Tatiana Niculescu Bran

Cuvânt înainte de
Laurențiu Mișu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Ioana Vilcu
DTP: Radu Dobreci, Carmen Petrescu

Tipărit la Proeditură și Tipografie

© HUMANITAS, 2015

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Frumușanu, Ștefan

Cine mi-a ucis fiul? Dosarul Frumușanu–Crăiniceanu se redeschide
/ Ștefan Frumușanu; îngrijire de ed.: Tatiana Niculescu Bran;
cuv. înainte: Laurențiu Mișu. – București: Humanitas, 2015

ISBN 978-973-50-5015-3

I. Niculescu Bran, Tatiana (ed.)

II. Mișu, Laurențiu (pref.)

821.135.1-94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i> (Laurențiu Mihu)	7
<i>O cronologie</i>	11
Introducere	19
1. La școală pe timpul lui Nicolae Ceaușescu	21
2. Revolta „golanilor“ în epoca Iliescu	34
3. Crima din Piața Victoriei	53
4. Dosarul Frumușanu–Crăiniceanu	82
5. Rătăcind în labirintul justiției	115
6. Răbdare, răbdare, răbdare... ..	222

Cuvânt înainte

Aveam 10 ani când tinerii Andrei Frumușanu și Aurica Crăiniceanu au murit, secerați de unul dintre proiectilele trase în Piața Victoriei, la cea de-a patra mineriadă prin care trecea fragila Românie postcomunistă.

Abia împlinisem 14 ani când am auzit pentru prima oară de dosarul Frumușanu–Crăiniceanu. Eram, probabil, unul dintre cei mai tineri cititori de presă, deprindere pe care i-o datorez tatălui meu, omul care, fără prea multe vorbe, mi-a pus primele ziare în mână.

Aveam 26 de ani când i-am cunoscut pe părinții lui Andrei, pe soțul și pe cei doi copii ai Auricăi. Se întâmpla în 2007, eram reporter la Evenimentului zilei, iar soții Frumușanu veniseră să se întâlnească cu Grigore Cartianu, la vremea respectivă redactorul-șef adjunct al EVZ. Bineînțeles că domnul și doamna Frumușanu l-au găsit rapid pe Grigore la biroul său, dar înainte de asta jocurile greu de pătruns ale hazardului mă scosese pe mine înaintea lor. Acel neașteptat moment, coroborat cu banalul gest de a-i conduce pe cei doi soți până la redactorul-șef adjunct, avea, de fapt, să mă conducă pe mine însumi mult mai aproape de durerea lor și, implicit, mult mai în profunzimea unui episod pe cât de traumatizant pentru familiile îndoliate, pe atât de fundamental pentru istoria noastră recentă.

Aveam 32 de ani când am aflat de la domnul Frumușanu că a început să scrie o carte despre tot ceea ce a

însemnat înotul singuratic, al său și al soției sale, pe o mare agitată, potrivnică minut cu minut și necruțătoare cu atât de mulți alții înaintea lor. Din nefericire, în România nesfârșitei tranziții drama familiilor Frumușanu și Crăiniceanu nu a avut caracterul unui accident. Trecuseră 22 de ani de când Andrei și Aurica fuseseră uciși, trecuseră 15 ani de când o instanță stabilise în sfârșit cine a apăsât pe trăgaci, trecuseră 13 ani de când sentința a fost în cele din urmă casată, iar dosarul condamnat să zacă, pe timp nedefinit, în varii și varii sertare. Nu în ultimul rând, trecuseră șase ani de când, timp de șapte luni, două săptămâni și trei zile, pentru familiile celor doi tineri uciși la mineriada din toamna lui 1991 renăscuse speranța diafană că totul se va lămuri în timpul vieții lor. La 12 septembrie 2007, generalul Dan Voinea semnează Ordonanța 7/P/2007, în baza căreia preia dosarul care trenea deja de șapte ani la Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial, formează o nouă echipă de investigatori și face progrese la care nici cei mai optimiști dintre cei incurabil optimiști nu îndrăzneau să se aștepte. În 7 mai 2008 însă, generalul Voinea este lăsat fără dosar, familiile Frumușanu și Crăiniceanu își pierd speranțele proaspăt reaprinse și orice umbră de alinare. Semn că și optimismul poate fi uneori dulce capcană!

În fine, acum, la 34 de ani, mi-e dat să văd că povestea unei neliniști necurmăte nici după moarte e așezată, toată, într-o carte și, astfel, spusă, din nou toată, pentru cei ce suntem azi, ca și pentru cei ce vor veni după noi.

Această carte, pentru scrierea căreia tatăl lui Andrei Frumușanu a trebuit să facă un exercițiu cumplit de dureros – acela de a se goli și de a se reumple de toate trăirile care i-au marcat ultimii 24 de ani, apare în sfârșit. Sigur, în lipsa unei sentințe definitive și irevocabile a justiției și, totodată, în fața unei boxe a acuzaților în continuare

goale, cartea de față ar putea fi considerată de unii o reușită care „doar“ îl apropie pe autor de ideal. Dar să fie acest „doar“ puțin lucru, chiar și după standardele, în primul rând subiective, ale autorului și, în general, ale familiilor celor doi tineri uciși acum aproape două decenii și jumătate? Să fie, în general, recuperarea memoriei puțin lucru atunci când încarnarea sa capătă substanță nu prin ciocănelul final al unui judecător decis, ci prin intermediul unei „biete“ cărți?

Nu cred că este dificil de intuit răspunsul, în condițiile în care caracteristicile României ultimului sfert de secol arată limpede că tocmai prin această „biată carte“ autorul a învins un întreg sistem care, pe parcurs, s-a împotrivit cu înverșunare în primul rând unui asemenea demers. Pe un ton tranșant, dar nu răzbunător, și într-o notă de responsabilitate morală, logică și discursivă, cu, deopotrivă, infinită tandrețe și obligatorie luciditate, Ștefan Frumușanu scrie, de fapt, una dintre cele mai tulburătoare cărți de istorie recentă a României.

*Laurențiu Mișu
București, august 2015*

O cronologie

- 27.12.1989** Consiliul Frontului Salvării Naționale îl numește prim-ministru al guvernului provizoriu pe Petre Roman. În urma executării fostului președinte, Nicolae Ceaușescu, și a soției sale, Elena Ceaușescu, pe 25 decembrie, CFSN condus de Ion Iliescu preluase conducerea României.
- 28.01.1990** Împotriva confiscării puterii politice de către noua structură condusă de Ion Iliescu au loc în București proteste de stradă inițiate de partidele istorice (PNL și PNT-CD) și alte organizații civice. Liderii Frontului Salvării Naționale fac apel la minerii din Valea Jiului pentru „restabilirea ordinii“. Minerii descind în capitală, unde organizează raiduri, percheziții și rețineri ilegale la sediile partidelor istorice și ale altor organizații care militau pentru democrație. (Prima mineriadă)
- 18.02.1990** În Piața Victoriei, câteva mii de oameni participă la o manifestație de protest împotriva comunismului și a Securității. Nemulțumirile sunt curând îndreptate împotriva celor care preluaseră puterea după căderea lui Nicolae Ceaușescu: FSN și Ion Iliescu. La solicitarea autorităților, 4 000 de mineri au fost aduși din Valea Jiului în capitală, pentru „restabilirea ordinii“. Câteva zeci de persoane au fost rănite. (A doua mineriadă)
- 26.03.1990** Ia ființă Servicul Român de Informații. Virgil Măgureanu, fost ofițer DIE, un apropiat al lui Ion Iliescu, este numit director al instituției.
- 07.05.1990** Prin Decretul nr. 204, este înființată Unitatea Specială de Pază și Protocol (USPP), în subordinea Ministerului Apărării Naționale, cu misiunea de a asigura protecția și paza demnitarilor români, precum și a celor străini care vizitau România. Șef al instituției este numit Dumitru Iliescu, fost maior,

acuzat în presă că ar fi participat la reprimarea sângeroasă a revoluționarilor aflați la baricada din fața Hotelului Intercontinental, în seara zilei de 21 decembrie 1989.

20.05.1990 Au loc primele alegeri libere. Ion Iliescu este ales președinte al României.

22.04.1990–13.06.1990 În Piața Universității se desfășoară cel mai amplu protest anticomunist din istoria României îndreptat împotriva noii puteri instalate la conducerea țării și în special a lui Ion Iliescu. Va fi cunoscut sub numele de Golaniada, nume inspirat de afirmația lui Ion Iliescu potrivit căreia demonstranții din Piața Universității ar fi fost „huligani“ și „golani“. Zona centrală a capitalei este declarată „Zonă liberă de neocomunism“.

13.06.1990 În zori, forțele de ordine distrug corturile celor aflați în piață și fac arestări. Mai multe grupuri de muncitori de la IMGB (Întreprinderea de Mașini Grele București) sosesc apoi în Piața Universității scandând lozincile „IMGB face ordine!“ și „Moarte intelectualilor!“ și „Noi muncim, nu gândim!“. În seara zilei de 13 iunie, trei garnituri de tren pline cu mineri pleacă din Petroșani spre București. Un alt tren pleacă a doua zi din gara Motru spre București.

14.06.1990 Ajunși în Gara de Nord la ora 4 dimineața, minerii conduși de Miron Cozma au fost îndrumați de angajați ai serviciilor secrete spre punctele fierbinți ale capitalei. Un grup mare ocupă Piața Universității. Intelectualii, persoanele cu barbă, tinerii cu aer nonconformist prinși pe străzi sunt bătuți, arestați, urcați în dubele Poliției și interogați la o unitate militară din Măgurele. Potrivit Asociației Victimelor Mineriadelor, numărul celor uciși în bătaie sau morți ulterior în urma rănilor s-a ridicat la 100, iar numărul răniților a depășit 700 de persoane. (A treia mineriadă)

15.06.1990 Minerii sunt transportați în autobuze la complexul expozițional Romexpo, unde președintele Ion Iliescu le mulțumește pentru acțiunea lor de salvare a democrației din România. Discursul este întâmpinat cu urale. Apoi minerii sunt conduși la Gara de Nord, de unde pleacă în Valea Jiului.

28.06.1990 Are loc remanierea guvernului Petre Roman.

18.10.1990 Petre Roman prezintă în parlament Raportul privind

stadiul aplicării reformei economice și necesitatea accelerării acesteia.

- 01.11.1990** Are loc liberalizarea prețurilor pentru un număr important de bunuri de consum. A doua etapă a liberalizării prețurilor, cu excepția celor la energie, pâine și lapte, este prevăzută pentru 1 aprilie 1991. În luna martie, guvernul Roman stabilea un prim Acord stand-by cu FMI, prin care se pun bazele politicii macroeconomice a României.
- 26.06.1991** Prin promulgarea Legii nr. 51 / 26 iulie 1991 privind siguranța națională a României, USPP capătă denumirea de Serviciul de Protecție și Pază (SPP), devenind instituție de stat „cu atribuții în domeniul siguranței naționale“. Regulamentul SPP e aprobat de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, la 15.11.1991.
- 24.09.1991** Afecțați de reformele economice, minerii din Valea Jiului intră în grevă generală și îi cer prim-ministrului, Petre Roman, să vină la Petroșani pentru a le asculta problemele. Liderul sindical, Miron Cozma, amenință guvernul că, în lipsa unui răspuns afirmativ, minerii vor veni în număr mare la București.
- 25.09.1991** În ciuda înțelegerii dintre sindicatele minerilor și guvern, după violențe și incendieri în câteva gări, minerii ajung la București și protestează în fața clădirii guvernului. (A patra mineriadă)
- 26.09.1991** Minerii atacă sediul guvernului și amenință că, dacă Petre Roman nu-și dă demisia, mii de sindicaliști din Pipera li se vor alătura. Sub presiunea violentă a minerilor adunați în Piața Victoriei, echipe SPP îi evacuează din clădire pe membrii guvernului, în frunte cu prim-ministrul.
- În aceeași zi, sunt uciși pe stradă, de către un trăgător aflat în sediul Guvernului României, tinerii Andrei Frumușanu, Aurica Crăiniceanu și jandarmul Nicolae Lazăr. Până în prezent, justiția nu i-a identificat pe cei care se fac vinovați de moartea celor trei.

(T.N.B.)

Traseul dosarului Frumușanu–Crăiniceanu în ultimii 24 de ani

Parchetul Militar Teritorial (1991–1995) – Tribunalul Militar Teritorial (1995–1999) – Curtea Militară de Apel (1999–2000) – Curtea Supremă de Justiție (2000–2001) – Parchetul Militar Teritorial (2001–2004) – Tribunalul Militar Teritorial (2004) – Curtea Militară de Apel (2004) – Parchetul Militar Teritorial (2004–2007) – Parchetul Civil (2007) – Parchetul Militar Teritorial (2007) – Parchetul Militar General (2007–2009) – Parchetul Militar Teritorial (2009–2010) – Parchetul Curții de Apel (2010) – Tribunalul Militar Teritorial (decembrie 2010–prezent)

1991–2000 În primul deceniu, cercetările au culminat cu condamnarea maiorului SPP Vasile-Dorel Gabor pentru uciderea, pe 25 septembrie 1991, a muncitoarei Aurica Crăiniceanu și a studentului Andrei Frumușanu. Ajuns la Înalta Curte de Casație și Justiție, instanța supremă decide, pe 14 decembrie 2000, retrimiteră cazului la Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial pentru completare de probe.

2001–2008 Nu doar că nu mai evoluează, dar dubla crimă se îndepărtează sistematic de elucidare. Maiorul Gabor este scos de sub urmărire penală în 2003, iar speța – trecută în evidența cauzelor cu autori necunoscuți. Procurorii militari nu completează dosarul cu probele indicate de Curtea Supremă. Faptul este semnalat ulterior chiar de magistrații de la Parchetul Civil: „Trebuie remarcat faptul că nu au fost administrate sub toate aspectele toate mijloacele de probe, în conformitate cu Decizia penală nr. 5063 din 14.12.2000 a Curții Supreme de Justiție...“.

2009 În primăvară, Parchetul Militar retrimite dosarul la Parchetul de pe lângă Tribunalul București. În vară, procurorii civili trimit și ei dosarul de unde a venit și critică modul de lucru al procurorilor de la Parchetul Militar.

2011 Pe 10 octombrie, Secția Parchetelor Militare dispune redeschiderea urmăririi penale *in rem* pentru omor deosebit de grav. Este întocmit un plan de anchetă.

2012 Pe 24 aprilie, România este condamnată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, instanța de la Strasbourg lărgind anvergura internațională a cazului Frumușanu–Crăiniceanu.

Se încheie astfel un drum de opt ani, pe care familiile celor doi tineri uciși l-au tot făcut pe axa București–Strasbourg. A te adresa Curții Europene înseamnă a fi epuizat în prealabil toate căile de atac în țara de origine. În speța de față, magistrații CEDO relevă „lacunele“ care au minat constant ancheta și remarcă faptul că „după 20 de ani de la producerea faptelor și în pofida interesului public de a-i cunoaște pe responsabili, ancheta și procedura penală încă nu s-au terminat“.

2015 Parchetul audiază, din nou, martori, strânge, din nou, probe la dosarul Frumușanu–Crăiniceanu. Se redeschide, prin decizia Curții Supreme, și Dosarul mineriadei din 13–15 iunie 1990.

(L.M.)

*Nimeni și niciodată nu poate pătrunde
în mintea și durerea altuia.*

Kant

Introducere

Pentru tinerii care poate abia atunci se nășteau, ziua de 25 septembrie 1991 este o zi ca oricare alta, fără o semnificație aparte. Pentru cei care au trăit evenimentele celei de a patra mineriade însă, e o zi tristă, de amintiri crâncene, în care democrația noastră fragilă era zdruncinată de lupte politice și sociale fără precedent, într-o țară care încerca să se elibereze de dictatura comunistă, dorind libertate și adevăr. Am scris această carte în amintirea celor doi tineri uciși în fața Guvernului României – studentul Andrei Frumușanu, de 24 de ani, și muncitoarea Aurica Crăiniceanu, de 27 de ani. Se spune că dacă adevărul nu se află niciodată într-o democrație atunci societatea se distruge treptat, înăbușită în minciună.

Împreună cu soția mea, ne aflăm de peste 20 de ani în căutarea adevărului. Mă întreb și azi: de ce nu se face dreptate? De ce nu se poate afla adevărul? Poate că împreună cu dumneavoastră, cititorii acestei cărți, vom găsi răspunsul la aceste întrebări și ceea ce am trăit noi nu se va mai repeta, iar justiția va fi, cu adevărat, în slujba cetățenilor, independentă și echidistantă, eliberată de influențe și presiuni politice.

Pentru morții din decembrie 1989 și pentru victimele mineriadelor, în majoritate tineri, nu s-au găsit niciodată adevărații criminali. Vinovații morali nu au răspuns niciodată în fața justiției. Dosarele lor au fost uitate sau clasate.

Multă lume se întreabă de unde am avut atâta putere și tărie să rezistăm timp de peste 20 de ani, mergând la procese și așteptând cu disperare un verdict final în dosarul atât de mediatizat și intitulat „Frumușanu–Crăiniceanu contra SPP“.

Răspunsul este simplu: când auzi de procurori și magistrați corupți, de polițiști care încalcă legile, de foști securiști și colaboratori ai Securității instalați în parlamentul țării sau participând la alegeri, când vezi tortionari ai fostei Securități în funcții publice și politicieni care fac legi pentru ei înșiși, atunci te gândești cu luciditate că merită să duci, până la capăt, lupta pentru adevăr cu o justiție încă șubredă.

Le mulțumesc tuturor ziariștilor de bună-credință care au rămas alături de noi în cele mai grele momente, urmărind îndeaproape evoluția și drumul acestui dosar prin labirintul încâlcit și întortocheat al justiției. Îi asigur că nu vom ceda și că lupta continuă!

Șt. Frumușanu

1. La școală pe timpul lui Nicolae Ceaușescu

La început, gândul de a scrie această carte m-a entuziasmat. Mi-am spus că amintirile frumoase, triste sau crâncene despre cum a trăit și a murit unicul nostru fiu, Andrei Frumușanu, trebuie să fie dedicate și transmise tinerilor din această țară și opiniei publice care trebuie să afle cum a fost ucis nevinovat și prin ce greutăți și traume morale am trecut noi, părinții lui, timp de peste 20 de ani, luptând pentru aflarea adevărului. Am constatat, pe parcurs, că acest gând nu era ușor de realizat și că atunci când copiii mor înaintea părinților sensul vieții se pierde. Dar mi-am adus aminte că i-am spus unui ministru al justiției: „Veți rezolva acest dosar fie după ce criminalul moare, fie după moartea noastră“, și m-am hotărât să scriu pentru a le arăta celor din justiție și celor care ne conduc că noi, cetățenii, suntem mai puternici decât ei atunci când dorim aflarea adevărului și a dreptății și atunci când purtăm cu demnitate crucea grea a vieții!

Fiul nostru, Andrei, s-a născut la 4 noiembrie 1967. Era o zi de toamnă târzie și friguroasă. Am fost fericiți să aflăm că era un băiat sănătos, de 3,2 kg și 0,53 cm, ivit printre noi în zodia Scorpionului. Era un copil născut din dragoste și respect pentru familie, deși venea pe lume într-o perioadă grea, de dictatură comunistă, cu multe impuneri și frustrări.

Se știe că tuturor copiilor născuți în acea perioadă li s-a atribuit numele de „ceaușei“ sau copii „cu cheița de gât“. Noi, părinții, Ștefan și Lucica, eram doi oameni obișnuiți, doi tehnicieni în merceologie care, după absolvirea liceului, am urmat Școala Tehnică de Comerț „N. Krețulescu“. Nu am putut urma o facultate fiindcă nu aveam „origine sănătoasă“.